

**YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA CHET TILLARINI O'RGANISHGA
QARATILGAN CHORA TADBIRLARNING AHAMIYATI**

Karimova E'zoza Nuriddin qizi
O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
Madaniyat va san'at muassasalarini tashkil etish va
boshqarish yo'nalishi 2-bosqich talabasi,
Xolmo'minov Mo'minmirzo Zokir o'g'li
O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
Madaniyat va san'at muassasalarini tashkil etish va
boshqarish kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada Yangi O'zbekiston taraqqiyotida chet tillarini o'qitishga qaratilgan chora-tadbirlar yangicha islohotlar, erishilgan yutuqlar, ta'limga olib kirilishi kerak bo'lgan yangi texnologiyalar, zamonaviy o'qitish metodlari va ulardan ta'lim jarayonida foydalanish xususida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar:xorijiy tillar, ta'lim texnologiyalari, axborot-kommunikatsion texnologiyalar, tinglash, tushunish, samaradorlik, ekonomiya, ergonomika, motivatsiya, shaxs tarbiyasi.

Butun jahonda xalqaro munosabatlar va ilm-fan taraqqiyoti tobora gurkirab rivojlanayotgan bir davrda axborot almashinishning asosiy vositasi sifatida rol o'ynaydigan tilning o'rnini beqiyos ahamiyat kasb etmoqda. Til o'rgatish va o'rganishning dolzarbligi oshib borgani sari mamlakatimizda ham qator islohotlar amalga oshirilayotganligini ko'rib, guvoh bo'lmoqdamiz. Jumaladan, bu ishlarning birinchisini O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidentining "Chet tillarini o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2012-yil 13-dekabrda PQ-1875-sonli qarori [1] qabul qilinganidan boshlasak adashmagan bo'lamiz. Shundan so'ng respublikaning barcha hududida chet tillarni, asosan, ingliz tilini o'rganish umumta'lim maktablarining birinchi sinflaridan o'yin tarzidagi darslar va og'zaki nutq darslari shaklida, ikkinchi sinfdan boshlab esa, alifbo, o'qish va grammatikani o'zlashtirishdan bosqichma-bosqich boshlandi. Undan tashqari Oliy ta'lim muassasalarida ayrim maxsus fanlarni, xususan, texnik va xalqaro mutaxassisliklar bo'yicha o'qitish chet tillarda olib boriladigan bo'ldi.

Hozirgi kunda Yangi O'zbekiston taraqqiyotida chet tillarni o'qitishga, o'rganishga bo'lgan e'tibor yanada kuchayib bormoqda. Yaqin besh yil mobaynida esa yurtimizda chet tillarni o'qitishda yangicha bosqich, yangicha davr boshlanganligini ko'rib guvoh bo'lmoqdaman. Chet tili darslarining o'qitilishi jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni, interfaol, innovatsion usullardan, kommunikativ-axborot vositalaridan foydalanish talab qilinmoqda.

Respublikamizda chet tilining o'qitilishi, chet tili o'qituvchilarining bilim va ko'nikmalarini baholashning umumevropa ramkalari tavsiyanomalari (CEFR) ga mos ravishda yangi usul va talablari ishlab chiqildi. Unga ko'ra umumta'lim maktablari va kasb-hunar kollejlari o'quvchilari uchun darsliklar yaratildi. Ushbu talablarga mos ravishda o'quv xonalari stendlar va yangi axborot kommunikativ texnikalar bilan jihozlandi.

Chet tili o'rganishga bo'lgan talab ham kundan kunga oshib bormoqda. Xorijiy tillarni o'rgatishni ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida rivojlantirish, ushbu yo'nalishda ta'lim sifatini tubdan oshirish, sohaga malakali pedagoglarni jalb etish hamda aholining xorijiy tillarni o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida" 2021-yil 19-

maydagi PQ-5117-sonli qarori [2: www.norma.uz] qabul qilindi. Unga ko'ra, Vazirlar Mahkamasi huzurida Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish agentligi hamda Agentlikning Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridagi hududiy vakillari lavozimlari tashkil etilishi belgilab qo'yildi.

Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish agentligining asosiy vazifalari etib quyidagilar belgilandi:

aholi orasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish va ularni mukammal o'zlashtirish uchun zarur sharoitlar yaratish, xorijiy tillarni o'qitishning xalqaro tan olingan dastur va darsliklari ta'limning barcha bosqichlarida joriy etilishini muvofiqlashtirish hamda o'qituvchilarda zamonaviy o'qitish ko'nikmalarini rivojlantirish;

hududlar, tarmoqlar va ta'lim muassasalarining xorijiy tillarni o'zlashtirgan mutaxassislariga ehtiyojlarini tahlil qilish natijalari asosida talab yuqori bo'lgan xorijiy tillarni o'qitishni tashkillashtirish;

xorijiy tillarni o'qitish sohasida "bog'cha-maktab-oliy ta'lim tashkiloti-korxonalar" tamoyilidagi uzluksiz ta'lim zanjirini joriy etish maqsadida aholining barcha qatlamlariga mos bo'lgan tilni o'rganish bo'yicha uslubiyot va tavsiyalarni ishlab chiqishni muvofiqlashtirish;

xorijiy tillarni puxta o'zlashtirish, tilning asosiy ko'nikmalarini shakllantirish uchun videorolik, o'yin, ko'ngilochar ko'rsatuv, filmlar va boshqa o'rgatuvchi kontent yaratilishini tashkil etish;

davlat tilidan xorijiy tillarga va xorijiy tillardan davlat tiliga professional tarjima qilish uslubiyotlarini yaratish hamda ushbu yo'nalishda mutaxassislarning malakasini oshirishda ko'maklashish;

hududlar, tarmoqlar, davlat organlari va ta'lim tashkilotlari kesimida xorijiy tillarni bilish reytingini yuritish, xorijiy tillarni o'rganishni yanada ommalashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Xorijiy tillarni o'qitish bo'yicha qator muammolarga yechim bo'la oladigan islohotlar dasturi ishlab chiqilayotganligi barchani quvontirmoqda. Tashkil etilgan Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish agentligi tomonidan hozirgi kunda quyidagilar amalga oshirilganligini ko'rishimiz mumkin. Buyuk Britaniyaning "MM Publications" nashriyot-matbaa ijodiy uyi tomonidan maktabgacha ta'lim muassasalarini o'quv-uslubiy bazasini takomillashtirish maqsadida "Ilk qadam" davlat ta'lim dasturi asosida ishlab chiqqan 20,000 nusxadagi ingliz tili darsliklari beg'araz yordam sifatida maktabgacha talim vazirligiga taqdim etildi. Maktabgacha talim muassasalarida chet tillarini o'qitish tizimini takomillashtirish borasida chora tadbirlar rejasi ishlab chiqildi. Maktabgacha talim muassasalari uchun "Ilk qadam" o'quv dasturini takomillashtirish bo'yicha takliflar kiritdi. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi huzuridagi Ilmiy-texnik axborot markazi bilan hamkorlikda davlat xizmatchilari tomonidan xorijiy tillarni o'zlashtirish darajasini oshirish hamda davlat organlarini yuqori malakali va raqobatbardosh kadrlar bilan to'ldirish maqsadida "English for science" dasturi doirasida chet tillarini o'qitish va samaradorlikni oshirish borasida hamkorlikda istiqbolli rejalar tuzdi. Undan tashqari yana hamkorlikda "English for science" dasturi doirasida O'zbekistondagi olimlar va yosh tadqiqotchilarni akademik ingliz tiliga o'rgatish bo'yicha 10 oy davomida 1000 taga yaqin mahalliy olimlar ishtirokida ingliz tilini targ'ib qilish g'oyalari amalga oshirildi. Hozirgi kunda ham amalga oshirilmoqda.

Bugun natijadorlik hammamiz uchun bosh talab, asosiy mezonga aylanmoqda. Bu borada yaqin kelgusi yillar alohida mas'uliyat va sinov davri bo'ladi. Endi kechagi yutuq va marralar bizni sira qoniqtirmaydi. [3: 32] Davr va zamon o'zgargani sayin bu soha ham yanada izlanishni, yangilanishni talab qiladi. Yaqinda ya'ni 2022-yil 19-yanvar kuni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xorijiy tillarni o'rganishni takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 34-sonli qarori qabul

qilindi. Bu ham mamlakatimizda xorijiy tillarni o'rgatishni ommalashtirish, yangi bosqichga olib chiqish va sohani rivojlantirish uchun tizimli ishlarni tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqaro munosabatlar avj olgan zamonamizda tillarni bilish, ayniqsa ko'p tillilik ulkan ahamiyat kasb etadi. Mamlakatimizda tahsil oladigan o'quvchi va talabalar odatda uch tilni o'rganadilar.

Ushbu tillar maxsus nomlar bilan yuritiladi. Bular quyidagilar: ona tili, ikkinchi til, va chet til. Ona tili tafakkur shakllanishida alohida xizmat o'taydigan birinchi til hisoblanadi. Ikkinchi til haqida so'z yuritilganda, unga boshqa millat vakillaridan iborat qardoshlar, qo'shnilar tili sifatida qaraladi. Respublikamizda G'arbiy Yevropa (ingliz, ispan, nemis, faransuz) tillari va Sharq (arab, turk, fors, xitoy, hind) tillari o'qitilib kelinmoqda. Bu tillar ta'lim muassalarining o'quv rejalaridan o'rin olgan. Uchala tilni o'qitish jarayoni turlicha kechadi. Ona tili va ikkinchi til tabiiy vaziyatda, chet til esa sun'iy muhitda o'rganiladi. Chet tildagi muloqot, asosan, darsda muallim rahbarligida kechadi. Uchala til orasida chet tilni o'rganish va o'rgatish muayyan jihatlari bilan keskin farq qiladi. Bu esa, o'z navbatida, tegishli chet til o'qitish texnologiyasini qo'llashni taqozo etadi.

Chet tillarini o'qitishning eng samarali usullari sifatida ta'lim jarayoniga dunyo standartlariga mos ravishda ta'lim texnologiyalarini olib kirish tez va sifatli bilim berishda kalit vazifasini o'taydi. Ta'lim texnologiyalari, bu ta'lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan unumli foydalanishdir. [4:36-37] Ta'lim jarayoniga zamonaviy innovatsion texnologiyalarini olib kirish orqali ta'lim sifati va samaradorligini oshirishni nazarda tutadi. Xususan, chet tilini o'rganishda bunday axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanishning bir qancha afzalliklari mavjuddir. Til o'rganish va o'qitishda zamonaviy texnologiyaning roli beqiyosdir. Til o'rganish jarayonini asosiy 4 bo'limga (o'qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish) bo'linganini hisobga olsak, innovatsion texnologiyalardan foydalanish chet tili o'rganishning har bir bo'limda qo'l keladi. Masalan, tinglab tushunish uchun, albatta smarfon, kompyuter, player, quloqchinlar-u CD disklar kerak va ularsiz bu jarayonni amalga oshirish mushkul. Internet tarmoqlarisiz hayotimizni tassavvur qilish mushkul bir davrda yashar ekanmiz, chet tilida yozish, o'qish va gapirish malakalarini oshirishimiz uchun kutubxonaga borish, manba izlash, lug'at kitoblarini titish shart emas va bu masala aynan internet tarmoqlari orqali smartfonimiz yordamida ham amalga oshirishimiz mumkin. Shuningdek, darslarda ingliz tilida internet yordamida bir qator didaktik muammolarni hal qilish mumkin. Global tarmoq materiallaridan foydalanib o'qish ko'nikma va malakalarini shakllantirish; maktab o'quvchilarining yozish qobiliyatini oshirish; o'quvchilarning so'z boyligini to'ldirish, talabalarning ingliz tilini o'rganish motivatsiyasini shakllantirish. Bundan tashqari, bu ish maktab o'quvchilarining ufqini kengaytirish, ingliz tilida so'zlashadigan mamlakatlarda tengdoshlari bilan ishbilarmonlik munosabatlari va aloqalarini o'rnatish va qo'llab-quvvatlash uchun internet-texnologiyalar imkoniyatlarini o'rganishga ehtiyoj bor. [5:algoritm-centr.ru] Talabalar internetda o'tkaziladigan testlar, viktorinalar, tanlovlar, olimpiadalarda ishtirok etishlari, boshqa mamlakatlardagi tengdoshlari bilan yozishmalar, suhbatlar, videokonferensiyalar va h.k.larda qatnashishlari mumkin.

Chet tili ta'limi jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- a) o'quv dasturlarini joriy etish;
- b) ma'lumotlar bazalari, elektron darsliklar, lug'atlar va boshqa ma'lumotnomalardan foydalanish;
- c) internet resurslardan foydalanish;
- d) ta'lim muassasasining Internet foydalanuvchilari bilan ishlash;
- e) shaxsiy o'quv loyihalaringizni yaratish [6:2]

Eng muhimi ta'lim texnologiyalarining xususiyatlarida quyidagilar hisobga olinadi:

a) samaradorlik (har bir talaba tomonidan belgilangan ta'lim maqsadiga erishishning yuqori darajasi va bunda til o'qitishdan ko'zlangan maqsad amalga oshishi nazarda tutiladi);

b) ekonomiya (vaqt birligi uchun materialni o'zlashtirish uchun sarflangan eng kam kuch bilan katta miqdordagi material o'zlashtiriladi, ekonomiyaning samaradorlikka ham yetarlicha tasirini ko'ramiz, bunda har tomonlama – ham moddiy, ham vaqt nuqtai nazaridan tejamkorlikka erishiladi);

c) ergonomika (yunoncha: — ish, mehnat va — qonun, insonni ishga, ishni insonga moslashtirish omillaridan iborat. Birinchisida samaradorlikni ta'minlash, ikkinchisida insonga qulaylik yaratish ko'zda tutiladi) mashg'ulot hamkorlik muhitida, ijobiy hissiy mikroiklimda, ortiqcha yuk va ortiqcha ish bo'lmaganda o'tadi;

d) yuqori motivatsiya mavzuni o'rganishda, bu darslarga qiziqishni oshirishga yordam beradi va talabaning shaxsiy zahira imkoniyatlarini ochib berishga xizmat qiladi, shuning uchun ham zamonaviy ta'lim dargohlarida mashhur shaxslar bilan motivatsion suhbatlar uyushtirilib borilmoqda, ilm olish uchun mashhur shaxslarning emas, motivatsiyaning ahamiyatini kattaligini e'tiborga olib, oddiy kundalik darslarda ham o'qituvchi tomonidan motivatsion chekinishlar uyushtirilib turilishi katta samara beradi.

Chet til o'rganish ko'p qirrali ta'limot bo'lib, bu jarayonda inson murakkab psixologik o'zgarishlarni boshdan kechiradi. Jumladan ona tili bilan chet tilini taqqoslash jarayoni yuzaga keladi. Bu jarayonda o'rgatishning turli metod va texnologiyalaridan foydalaniladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar yordamida chet til bilan ona tilini taqqoslab o'rgatish samarali natija beradi. Bugungi avlodning kelajak avlod oldidagi burchi, vazifasi ham o'tmishi ajdodlardan ortiq bo'lsa ortiqki, kam emas [7:295].

2022-yil 1-martdan boshlab chet tilini bilish yuzasidan bir qancha yangiliklar bo'ldi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Chet tilini bilish darajasini aniqlash bo'yicha davlat xizmatlari ko'rsatishning ma'muriy reglamentini tasdiqlash to'g'risida" 2022-yil 16-fevraldagi 73-sonli qarori qabul qilindi. Unga ko'ra 2022-yil 1-martdan boshlab chet tilini bilish darajasini aniqlash, malaka sertifikatini yoki ma'lumotnoma olish uchun test sinovida qatnashish bo'yicha murojaatlarni qabul qilish O'zbekiston Respublikasi Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali elektron tarzda amalga oshirila boshlandi. Undan tashqari chet tilini bilish darajasini aniqlash, malaka sertifikatini yoki ma'lumotnoma olish uchun test sinovida qatnashish bo'yicha murojaat qilganda talabgordan 3,5 x 4,5 sm o'lchamli fotosuratni hamda davlat xizmatini ko'rsatganlik uchun to'lov amalga oshirilganligini tasdiqlovchi hujjat nusxasini talab qilish bekor qilindi. Shu bilan birgalikda imtihon o'tkaziladigan kunlar oldindan Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Davlat test markazining rasmiy veb-saytida e'lon qilinadi va talabgorga imtihon kunini mustaqil tanlash huquqi berildi, test sinovlari natijalarini e'lon qilish muddati uch haftadan bir haftagacha qisqartirildi, malaka sertifikatini yoki ma'lumotnoma QR-kod qo'ygan holda Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali test sinovi natijalari e'lon qilingan kundan boshlab bir ish kuni mobaynida talabgorga yuboriladigan bo'ldi.

Barcha zamonaviy texnologiyalar mazmunan ham ruhan, ham ma'nan yetuk shaxsni shakllantirishga qaratilishi lozimligini hisobga oladigan bo'lsak, o'qitish jarayonida shaxs tarbiyasi bilan alohida shug'ullanish, til o'rganish asnosida o'z dunyoqarashini boyitish, erkin va mustaqil fikrlash, dunyoda bo'layotgan barcha voqea hodisalarni tahlil qilish va o'z munosabatini bildira olish kabi ko'nikmalarni singdirishni unutmazlik kerak. Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, yoshlarga chet tillarini mukammal darajada o'qitish bugungi Yangi O'zbekistonning dolzarb vazifalardan biridir. Shuning uchun yangi islohotlar barchaning zimmasiga yangidan-yangi mas'uliyat yuklaydi. Har bir vazifada juda katta ezgulik va ulug' maqsadlar mujassam [8:18].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi Axborot-qidiruv tizimi. www.lex.uz
2. Axborot - huquqiy portal. www.norma.uz
3. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – B 464
4. Otaboyeva M.R. Chet tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalanish va uning samaradorligi . — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2017. — № 4.2 (138.2). — B 36-37
5. Ingliz tilini o'qitishning innovatsion texnologiyalari. Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalar.19.11.2020. <https://algoritm-centr.ru/uz/>
6. Pugina Inesa Anatolyevna. Chet tili o'qitishning zamonaviy texnologiyalari. Tula - 2014. <http://www.allbest.ru/>. 27.09.2020
7. Yo'ldoshev I. Himmatning qiymati. Fan ziyosi. – Toshkent: 2021. – B. 322
8. Haydarov A. Madaniyat – milliy yuksalish poydevori. – Toshkent: Oltin meros press. 2021. – B. 478